

Nemere István

Attila hun király magánélete

adamo books kiadó

Nemere István
Attila hun király magánélete

Kiadó: Adamo Books Kft.

<http://adamobooks.com>

Felelős kiadó: ADAMO BOOKS KFT. ügyvezetője

Copyright © ADAMO BOOKS KFT.

Budapest, 2021

ISBN: 978-963-453-821-9

Tartalomjegyzék

Gyermekkor - félhomályban	4
A férfi színre lép	17
A hosszú út kezdetén	30
Játszma Európa térképén	50
Egy király a trónon	73
Az összeesküvés	89
„Küldd el a fejét...!”	114
A háború szele	137
Most már nincs megállás	161
Catalaunum, és ami utána volt	180
Egy álom szertefoszlik	198

Játszma Európa térképén

Attila biztosan nagyon élvezte ezt a küzdelmet.

A két poszt-római birodalom megtáncoltatása hosszú és alapos munkát jelentett. Ő maga biztonságos távolból mozgatta a figurákat, méghozzá egyszerre három kontinensen. Igen, három földrészeit zajlott ez a hatalmas játszma. Ugyanis Attila még Afrikába is átnyúlt. Titkos követségei és futárai felvették a kapcsolatot az észak-afrikai római partokat, tartományokat elfoglaló vandálokkal és ott voltak Szicíliában is, ahol ezek a barbárok harcban álltak a rómaiakkal. A régi és igencsak valós jelszó értelmében barátainak tartotta mindazokat, akik ellenségének ellenségei voltak.

Ugyanakkor ellenőrizte, mennyire hűségesek hozzá a germán szövetségesek. Mivel azok is szemben álltak a rómaiakkal, hát természetes szövetségesnek számítottak ebben az elkövetkező harcban. Bár Róma mindent megtett, hogy a hungermán szövetség közé éket verjen. Aetius, ha éppen hatalmon volt - hálátlan császári gazdái többször mintegy lerugdosták a trón mellől, de mint hadvezérre mindig szükség volt - pontosan tudta, mi zajlik a határon túl. Attilát személyesen ismerte a régi időkből, és sejtette, mit tervez. De igazából nem sokat tudott, csak annyit, hogy a germán törzseket Attila már a maga oldalára állította.

De a rómaiak számára még nagyobb bajt jelentett, hogy Attila „belenyúlt” a birodalomba is. Mivel a három kontinensre kiterjedő országban gyakorlatilag mindig zajlott valahol valamilyen lázadás - katonák, parasztok, rabszolgák, vagy éppen valamelyik meghódított nép lázadt fel - hát a hun vezér ezeket is szövetségesnek tartotta. Méghozzá nagyon is aktív szövetségesnek, merthogy ezekhez is eljuttatta előbb leveleit, később szövetséget kötött például a parasztvezérekkel és azoknak pénzt is küldött, hogy fegyvert és híveket vásároljanak maguknak. Azokban az években Attila pénzén

lázadoztak a délfranciaországi gall parasztok és egy spanyolországi lázadó parasztvezért is ő inspirált arra, hogy királlyá koronáztassa magát...

Ezekkel az erőkkel természetesen nem azért szövetkezett, mert szimpatikusak voltak neki. Sohasem látta őket, sem vezéreiket. A lényeg az volt, hogy a lázadók számos római légiót kötöttek le a birodalom határain belül. Ennyivel is kevesebb maradt a római császárnak arra, hogy határait védelmezhesse a folyamatosan fenyegető barbár betörésektől. Ám ezek a betörések rendre elmaradtak. A nép pedig kezdte megszokni a folyamatosan fenntartott feszültséget. Az emberek éltek, laktak, dolgoztak. Szántottak, vetettek és arattak, a kereskedők hordták áruikat, mindenki élte a maga megszokott életét és lassan egyre kevesebbet gondoltak arra, hogy keletről és északról bármikor betörhet a szélvészgyors, halált hozó ellenség.

Ha mindehhez pénzre volt szüksége, megpumpolta az ellenfeleket. Fenyegetést mímelt, követelőzött egy-egy ügyben. Követeit pedig megvásárolták a rómaiak, a bizánciak, nagy összegeket küldtek az ő kasszájába is, csak hogy maradjon veszteg. Ezeket az összegeket Attila rendre begyűjtötte és évről évre volt miből megtartani azokat a már Európába szakadt szövetségeseit, akik értékelték az aranyat, a pénzt. Az ázsiai szövetségeseket mással állította maga mellé: a háború ígéretével.

Attila maga viszont - furcsa ezt ezek után kijelenteni - nem rajongott a háborúért. Mint a politikai helyzetek megoldásának egyik lehetséges eszközével számolt ugyan, de csak a végső szükség idejére tartogatta. Ám számos szövetségese, sőt a hun nép is arra várt, hogy végre lerohanhassák valamelyik nyugati birodalmat. Nem, csak a törzsek maguk váltak gazdagabbá egy-egy sikeres zsákmányszerző körút során, de az egyes emberek is. Mindenkinek leesett egy-egy

arany serleg, készpénz, drága fegyver, értékes rabszolga vagy magas rangú tús is - bár ez utóbbiakat értelemszerűen „központosították” és azok eleve a király felügyelete alá kerültek. Amellett viszont Attila diplomatának tartotta magát. Vagyis igazi uralkodónak, aki fő tehetségét a diplomáciai játékban vélte megtalálni, nem a brutális erőben. Igaz, ezen erőt mint fenyegetést felhasználta, de szeretett inkább más, békésebb és ravaszabb eszközökkel eljutni a célba.

Kevesen tudják, hogy ez az ember, legyen bármilyen bátor is, a csatákban soha nem vett részt. Mióta király lett, tisztában volt önmaga értékével és azzal is, hogy mit jelentene a bukása. Túl nagy művet építgetett ahhoz, hogy egyszer csak hagyja magát eltalálni egy eltévedt dárdától vagy nyílvesszőtől. Éppen elég nagy fenyegetést jelentettek az esetleges merénylők, orgyilkosok, akik számos utazása közben is rátámadhattak, vagy akár a saját sátrában is végezhettek vele.

Ettől mindig tartott és éppen elég veszély volt - többet nem akart vállalni. A fejében hordta az összes szövetséges kívánságait, a jó és rossz oldalait. Személyesen ismerte a hun törzsfőnököket, vezetőket, nemzetségfőket és a nem-hun vezéreket is, akikkel kapcsolatba került. Csak ő tudta, kit mivel állított a maga oldalára. Kit mivel fenyegetett meg, kinek mi a gyengéje, és egyáltalán, az a törzs hol van, mekkora erőt képvisel, vezetői mit ígértek és mikorra, milyen feltételekkel? És ő mint hun király mit ígért ennek vagy annak, mit tervezett hosszútávon, kinek milyen levelet írt és kitől mit várt el? Ki tartozott neki és mennyivel, és ő kinek tartozott pénzzel, támogatással jó szóval, szövetséggel, netán haderővel és más segítséggel...?

Ezért nem halhatott meg. Még nagyon sok dolga volt itt a földön.

A magánélet helyszíne egyes történészek és emlékirók szerint fapalota volt.

Már persze csak akkor, ha Attila egyáltalán otthon tartózkodott. Nem kétséges, hogy hosszú, sokszor egy-másfél évig tartó útjaira is magával vitt néhány feleséget és ágyast, megédesítendő az éjszakai órákat.

Kevés főember kísérte el, ezek általában a pusztán, valahol a Tisza-Duna között maradtak. Bizonytalanságunk oka az, hogy mint említettük, a főszékhely is vándorolt. Ám alapvető jellegzetességei nem változtak, bárhol is állt meg a szekértábor.

Több görög és római követ, aki járt Attilánál, feljegyezte: volt egy hordozható palota, ami tiszta fából készült és állítólag egyetlen fémdarabot, szöveget, kapcsot sem használtak fel. A hun ácsok és idegen rabszolga mesterek közös műve a maga módján biztosan remekmű lehetett. A gyakorlatiasság remeke. Egy földszintes, nagy kiterjedésű helyiség-együttes, amelyet ügyesen illesztettek össze. Kizárólag a nagykirály szükségleteinek megfelelően készült el és úgy is használták.

A palota belső személyzete természetesen nem ebben lakott. A fapalotában csak a király és legszűkebb családja élt, de ott voltak a fogadóhelyiségek is. A nép, amely igazából sohasem használt házakat és ilyeneket ezért természetesen nem is épített, most láthatott egyetlen itthon is. Amit addig csak a harcosok, tehát a férfiak láttak külföldön (nőket nem vittek magukkal a hadjáratokba), most bárki megszemlélhette, legalábbis kívülről.

A fapalotában élt Attila, ha a központban tartózkodott. De állítólag maga is jobban szerette a szellősebb, nagyobb sátrakat. Ha valahol huzamosabb időt töltött a központon kívül, ott rögtön felhúzták sátrát. Előtte földbe állított rúdra tűzték a táltosok által is számtalanszor megáldott és imádott, időtől kifehéredett lókoponyát. A hunok lovas nemzet lévén, imádták a lovat és állataikkal nagyon jól bántak. Attila maga is két éves korától lovagolt és nem túlzás azt állítani, hogy akárcsak a mai mongol gyerekek egy része, úgy a hun gyerekek is szinte előbb tanultak meg lovagolni, mint járni.

A fapalota nem annyira kényelmet, mint inkább biztonságot adott. Egy sátorba bármikor behatolhat az orgyilkos, a merénylő, az ártó ellenség, hát sok testőr kell védelméhez. Ami azt illeti, a fapalotát is szigorúan őrizték a hun harcosok (sohasem idegen szövetségese), de ott belül Attila nem volt annyi veszélynek kitéve, mint egy-egy sátorban. A fapalota eléggé szövevényes labirintus volt vagy száz helyiséggel, szobákkal, termekkel, folyosókkal, hálótermekkel és kicsiny ablakokkal, amelyekből nem nagyon lehetett kilátni. Nyáron sűrű rács fedte őket és csak kevés fényt engedtek be, télen viszont befedték őket és csak a szellőzőnyílásokon át derengett be némi fény.

A palotában volt beépített nagyobb kád is, ahová a kívül üstökben melegített forró vizet hordták be és kevés hideggel vegyítve állt a fürdő a király és családtagjai rendelkezésére. Még valamiféle szappant is tudtak készíteni faggyúból és hamuból. Illatosító szereket pedig más népektől szereztek.

Érdekes volt a viseletek változása is. A hun férfiak hozták be Európába a nadrágot és az inget. Vagyis a görög szoknyát és a római tunikát két részre választott, egészen másféle ruhákkal helyettesítették. Ráadásul ők találták fel - vagy legalábbis közvetítették ide Ázsiából - a gombokat. Ugyanakkor a nők éppen fordítva jártak el. Az Európába érkező hun nők sokáig hordták még a nadrágot, mert hiszen ők is ezt a férfi-darabot viselték. Ám Európába érve, valamilyen általunk ismeretlen hatásra ők meg levetették a férfias nadrágot és helyette szellős, bő szoknyát kezdtek hordani.

Általában vászonból és gyapjúból szőtték-fonták a ruhák anyagát, e téren is nagy változatosság volt tapasztalható. Ritkultak a bőrruhák, ezek egyre inkább csak a férfiak harcias külsejét voltak hivatva fokozni. Mint más országokban, úgy itt is a királyi család öltözködése volt a mérce, az iránymutató. Mondhatnánk: a divatcsináló... Kivéve persze magát Attilát, aki már-már betegesen ragaszkodott egyszerű öltözetéhez. Nem követette a divatot és nem érdekelte, hogy mások ezüst, sőt arany sujtásokkal, zsinórokkal díszítik ruháit, miféle

kócsagtoliakat, sastoliakat, pávatoliakat tesznek kalpagjuk mellé és milyen drágakövekkel veretik ki kardjuk hüvelyét, markolatát és ruházatuk egyéb díszekre sem vetett ügyet. Tüntetőén megmaradt a szinte semmilyen öltözetnél. Egyetlen díszes gomb, egyetlen zsinór, egyetlen prémszegély nem díszítette az öltözetét, csizmáin sem jelentek meg a hunok jellegzetes díszítései. Mellőzte a bőrruhákat, ám helyettük a legegyszerűbb szövetekből varrott ruhákat hordta. Azt is beszélték, hogy ezeket feleségeivel varratta meg, hisz azok a szeme előtt voltak és így ellenőrizhette, hogy semmilyen díszet ne varrjanak rájuk.

Akkoriban már a legtöbb leírás szerint dús fekete szakálla is volt. Ami csak azért furcsa, mert tudjuk, hogy abban az időben a hunok már gyermekkorban késsel bevagdosták a fiúk arcát, hogy az egymás mellé került sűrű sebhelyeken ne nőhessen ki a szakáll. Más módját nem találták annak, hogy sajátos divatjukat követve ne legyenek szakállasok. Úgy véljük, a főbb urak és különösen a királyi család gyermekeit kivették e szabályok alól. Ezek a fiúk felnőve hibátlan arcbőrükkel is jelezték arisztokrata származásukat.

Nincs adatunk arról, hogy Attila gyermekeit hogyan nevelték fel. Volt-e erre befolyással maga a nagykirály? Nyilvánvalóan nem tévedünk sokat, ha feltételezzük, hogy Attila a maga gyermekeit is ugyanúgy neveltette, ahogyan évtizedekkel korábban őt nevelték fel ugyanebben a szekértáborban.

A posztóval borított falú termekben fogadta Attila a külföldi követeket - ha éppen ahhoz volt kedve. Ám ha jobbnak látta, hát kilovagolt a tábor mellé és megparancsolta, hogy az idegen követek vagy vendégek ott keressék fel őt. Ilyenkor általában zavarok keletkeztek. Különösen akkor, ha olyan követ érkezett, aki még nem találkozott Attilával. Eleinte nem akarta elhinni, hogy nem a legdíszesebben öltözött férfi Attila - bár az a dísztelen öltözetű úr a hun csoport középpontjában állt. Később persze elterjedt ennek a

híre és már az sem tévesztette el Attila személyét, aki először jött Hunniába.

A fapalota padlóját szőnyegek fedték, ezeket általában Ázsiából hozták vagy kapták ajándékba. A kicsiny gyerekek és a nők ezeken mozogtak, feküdtek, olykor a hálósobákban ezeken aludtak. Európai értelemben vett ágy nem volt, csak derékalj, ami alig volt kényelmesebb a padlónál.

Az élelmet is a fapalotán kívül készítették. A kisebb szekértáborok között számos szabadtéri konyha működött, közöttük volt a királyé és családjáé is. Ezt természetesen erősen őrizték, avatatlan nem juthatott közel az élelmiszerekhez, a kondérokhoz. A hamarjában épített agyagkemencékben jókora gabonakenyereket sütöttek, ezek egy részét tejjel keverték, nagyon laktatóak voltak.

Amint eltelt az a bizonyos öt év, amely alatt Attila a sztyeppéket járta és birodalmát szervezte, valamilyen értelemben máris megindult a háború.

Azért fogalmazunk így, látszólag bizonytalanul, mert ez még nem az a megígért nagy háború volt. Attilának ehhez még pénzre volt szüksége. Kieszelte, hogy Theodosius bizánci császárt fogja megpumpolni, méghozzá ezúttal keményen és könnyörtelenül. A térképet nézve rájött, hogy van egy pont, ahol a bizánciak meglehetősen erőtlenek, kevés haddal rendelkeznek, de az a föld mégis elég gazdag ahhoz, hogy elvesztésébe, feldúlásába ne nyugodjanak bele. Ha sikerül őket kellőképpen megijeszteni, akkor nagyon sok pénzt akaszthat le Theodosiusról és az a gyenge, környezete szellemi fogságában sínylődő öregember kénytelen lesz fizetni. Ha fogcsikorgatva is!

Ez a terület a Balkán volt. Attila nem is akarta azt a látszatot kelteni, hogy ez már a nagy támadás - addigra eldöntötte, hogy inkább a nyugati birodalom ellen indul majd. Most a további előkészületekhez kellett a pénz, hát egy nem nagy létszámú válogatott csapatot állított

össze. Még hozzá személyesen. Felsorakoztatott sok ezer katonát, hun harcosi és kiválasztotta közülük azokat, akik a... legvadabbul néztek ki. Akiknek a külseje az összeszabdalt arcuk miatt már önmagában is vérfagyasztó lehetett olyanok számára, akik ehhez foghatót még sohasem láttak.

Attila a túszerőszakában Rómában látta, milyen simaarcúak, civilizált külsejűek azok a nyugatiak. Nos, elég volt ezt a lelki szemei elé idéznie, hogy tudja, mivel lehet halálra ijeszteni a békés bizánci polgárokat, túl azon, hogy felégetik városukat és megfosztják őket az életüktől.

Meghagyta katonáinak, hogy a nyári időszerő ellenére se vessék le soha bőrruháikat és prémes kucsmáikat, csak nyereg alatt puhított húst egyenek és viselkedjenek minél kegyetlenebben. Ha valahol elfognak valakit, kínozzák meg, nyilvánosan! Nem kell sok áldozat - oktatta őket a ravasz király, aki számára persze ezek a módszerek éppen úgy hozzátartoztak az uralkodáshoz, a mindennapi élethez, mint bármi egyéb. Jól tudta, többet érnek azzal, ha nyilvánosan kivégeznek egy-két embert, mintha egész tömegeket ölnének le. A rémületen szétszaladó hírhozók úgyis felnagyítják majd a hunok kegyetlenkedéseit, az áldozatok számát és haláluk szörnyű módjait.

A lényeg az volt, hogy minél nagyobb feszültséget és rémületet keltsenek a Balkánon, miközben romboljanak le, pusztítsanak el mindent, amit csak lehet. Hogy mi legyen az egyéb zsákmánnyal, azt nem is kellett hozzátennie - a harcosok maguktól is tudták. A legszebb, legértékesebb darabok a királynak járnak.

Márpedig Attila nem gyűjtött családi kincseket. Egész életében mindent megtett azért, hogy családja ne szenvedjen hiányt semmiben - de azontúl nem ajándékozott vagyont érő tárgyakat sem feleségeinek, sem ágyasainak. Ha értékes zsákmányt hoztak számára a külföldi kalandozásokból, hadjáratokból, azokat betette az állami kincstárba és felhasználta. Persze a célokat is ő mondta meg és azt is, hány arany menjen ide, hány oda, hány maradjon későbbi

tartaléknak. Ha úgy vesszük, az ötödik századi nomád uralkodó egyben saját pénzügyminisztere is volt.

A balkáni hadjárat során Attila kis híján a saját csapdájába esett, bár harcosai végig győzelmeket arattak. A nagykirály ugyanis arra számított, hogy Theodosius szinte azonnal megadja magát és követség útján megkérdi: mennyi...? Vagyis mekkora sarcot követel Attila annak fejében, hogy most azonnal visszavonja hadait a Duna mögé?

De az öreg császár megmakacsolta magát. Talán azt hitte, hogy ért a hadvezetéshez is... Nem tudni, mikre jutottak volna a bizánciak - egyelőre csak folyton vereségeket szenvedtek és hanyatt-homlok menekültek. A hunok már régen lerohanták a mai Bulgáriát és Görögország közepét is. Attila hadai addigra több mint hetven (!) várost romboltak le és a thermopülei szoros környékén jártak, amely vagy ezer évvel korábban más csatáról lett híres - amikor végre a vadul rikoltozó és fel-alá száguldozó, gyilkoló és gyújtogató fekete ruhás harcosok előtt felbukkantak a bizánci zászlót lengető, aransújtásos ruhákat viselő bizánci követek, hogy megkérdezzék:

- Mennyi...?

A hunok azonnal értesítették Attilát, aki hamarosan gyors futárok útján tudatta Theodosius követeivel, mennyiért vásárolhatják meg a békét. Pedig már azt hitte, hogy sohasem jönnek azok a követek - kész volt megváltoztatni terveit és a könnyű zsákmány reményében akár Bizáncig tolni előre azt az egyetlen hadsereget. Amit persze felduzzasztott volna otthonról, ha szükség lesz rá. Ha csakugyan ostrom alá veheti az ókor egyik legnagyobb és leggazdagabb városát...!

Azt is nyugodtan kijelenthetjük, hogy Attila szemtelen volt. Hatezer font, vagyis mintegy háromezer kiló aranyat követelt „kárpótlásul”. A bizánciak félénken megkérdezték: miért kér kártérítést, hiszen az inkább nekik járna, hisz az ő hetvenvalahány városukat pusztították el a hunok? Mire Attila azt üzente vissza: neki ennyibe került a hadjárat,

annak költségeit szeretné visszakapni és akkor Bizánc még örülhet is, hogy ennyivel megúsza.

A bizánci követeknek más volt a véleményük, de végül is a halálra rémült Theodosius előre meghagyta nekik: bármennyit is kémek azok az átkozott nyershúsfalók, a vagdaltarcú rémek - ígérjék meg, és csakugyan ki is fizetik nekik, csak vonuljanak már vissza a határ mögé!

Attila ezen felül évi kétszázezer aranyat követelt rendszeresen, amit Theodosius könnyen megígért. Hiszen neki is kapóra jött, ha az adóprést megszorítva ennek okát a hunokra kenhette. És csakugyan, adószedői sokkal többet szedtek be, mint amennyire az államnak és a hunoknak szükségük volt - a különbséget persze könnyű szível zsebre vágta. A nép pedig azt hitte, mindez a hunok miatt van és két földrészen közösen átkozták Attilát. Aki persze tudta ezt, de nem törődött vele.

Attilának volt egy igen jó és hasznos tulajdonsága, amely uralkodók esetében eléggé ritka. Jó emberismerő volt és jól választotta ki azokat az embereket, akiket használni tudott. Akik hasznára voltak a hun birodalomnak és ennek a nagy hódító tervnek is.

A 446-os, 447-es években már látható lett az a tendencia, ami aztán később jellemezte az udvart és ellenérezést is ébresztett néhány „ős-hun” előkelőségben. A valamikori igazi hunok, vagyis mongolok háttérbe szorultak. A fapalota környékén a szekértáborokban és sátrakban több idegen élt már, mint tősgyökeres hun.

Attila befogadott mindenkit, aki alkalmazható volt bármilyen feladatra. Elég volt, ha valaki ritka törzsi nyelveket tudott, vagy szépen tudott írni nyugati nyelveken. Máris bekerültek a szűkebb vezérkarba, vagyis annak teljesítő részlegébe. De sohasem oda, ahol az igazi döntések születtek. Oda csak a hun és szövetséges vezérek léphettek be. Ezek nagyobbrészt megtanultak hun nyelven beszélni, később már gondolkozni is. Ha valaki tehetséges volt, Attila nem habozott fontos megbízást adni neki. Gyakori eset volt például, hogy a Rómába

vagy Bizáncba küldött követségeiben is csak felerészben voltak hunok, a többiek meg átállt más nemzetiségűek, nemegyszer éppenséggel görögök, latinok és mások. Ezek ismerték a dörgést, hatékonyan tudtak tárgyalni és jobb eredményeket csikarhattak ki, mint a hunok. Akikből eleinte még hiányzott az a simulékonyság, ami a diplomáciában oly elengedhetetlen. Ők merevek, kemények és hirtelenharagúak voltak. Ők Attilát, az Isten Kardja tulajdonosát képviselték és nehezen engedtek bármilyen kérdésben - a másik oldal érveit általában meg sem hallgatták. ..

Ahogy az lenni szokott, hozzájöttek három kontinensről a kalandorok, a pénzre, karrierre vágyó kincsvadászok. Mindazok, akiket a hazájukban megsértettek, kisemmiztek vagy egyszerűen csak nem értékelték kellőképpen - mind itt várták sorsuk jobbrafordulását. Nem múlt el nap, hogy ne vezettek volna Attila elé egy-egy európai, ázsiai vagy afrikai férfit, aki azt hitte, itt majd megcsinálja a szerencsáját. Ahogy fentebb írtuk, Attila kizárólag hasznosságuk szempontjából értékelte őket. Voltak köztük olyan neves személyiségek is, akiknek neve hazájukban sokat jelentett és Attila tudta ezt - de itt lényegében senki sem ismerte őket. Nem volt baj, hogy ezek nem értenek semmihez - a hasznuk annyi volt, hogy *ott voltak*, hogy átálltak. A hazájukat sakkban lehetett tartani azzal, hogy ez vagy az a hadvezér, meg nem értett politikus most Attila sztyeppei udvarában van. Féken tartotta a rómaiakat, bizánciakat, perzsákat, kínaiakat vagy akár a germánokat is, ha tudták: Attila azt az embert bármikor ismét rájuk szabadíthatja...

Attila olyannyira nem ragaszkodott saját hunjaihoz, hogy udvara végül is egy nagy nemzetközi konglomerátum lett. Hiszen fő hadvezére sem hun, hanem görög volt: Onegesius vagy másképpen Onegesiosz. Oresztesz pedig neve ellenére nem görög, hanem pannoniai germán volt, aki hátat fordított a római-ravennai birodalom képmutató és bizonytalan karrierlehetőségeinek. Vele is elbántak, mint másokkal, ahol egy általában idegbeteg császár állt az

élen és egyik nap még istenítt valakit, hogy ugyanazt másnap letaszítsa a pokol mélyére. Azok az emberek, akik szerettek valamit építeni és alkotni, ilyenkor elmenekültek Bizáncból vagy Rómából és meg sem álltak Attila udvaráig. Ilyenekkel tele volt a szekértábor és Attila mindig minden feladatra talált magának hozzáértő embert. Ez nagy könnyedséget biztosított terveihez.

Persze vigyáznia kellett, át ne lépjen egy határt, mert akkor a hunok haragszanak meg rá. Hát állandóan egy keskeny ösvényen egyensúlyozott. De értette a módját, hogyan hízelegjen az „ős-hunoknak” is, nehogy azok megrövidítve érezzék magukat. Mindenkinek a leendő nagy háborúról és hatalmas hódításokról, a hihetetlen zsákmányokról és a hunok hírnevének felíveléséről beszélt. Azok pedig csillogó szemmel hallgatták vezérüket és ilyenkor eszükbe sem jutott szemére hányni, hogy az idegeneknek kedvez.

Hogy mennyire általános volt ez a dolog - Attila tárt karokkal fogadott mindenkit, akinek meggyűlt a baja saját hatalmasaival - arra a legjobb bizonyíték, hogy maga Aetius, az „utolsó római” is nemegyszer forgatta fejében ezt a lépést. Nem sok hiányzott, hogy ő is otthagyja Ravennát, a hálátlan és intrikákkal teli császári udvart, ahol nemegyszer az élete is veszélyben forgott.

A sors fintora, hogy Aetius hiába mentette meg a római birodalmat pár évvel később ~ a császára saját kezűleg végzett vele. Oresztesz pedig, a germán, mit sem tudva erről, nemzette azt a férfit, akit a római birodalom utolsó császáranak neveztek. .. Az életutak gyakorta összefonódtak.

A hun urak sem panaszkodhattak. A teljesen mongolos külsejű, ezért meglehetősen ijesztő hatásokra képes Edekon hun főúr volt Attila kedvenc követe... Akihez Edekont és hasonló külsejű embereit küldte követségbe, ott nem sok vitás kérdés maradt. Mindenhol igyekeztek minél előbb szabadulni még Edekón látványától, emlékétől is.

Egy ízben Attila kis híján ráfizetett arra, hogy vegyes követségeket küldött és azokban a hun uraknak kevesebb szerep jutott, mint az átállt idegeneknek. A hun urak ugyanis gyakorta első ízben jártak civilizált világban és ez erősen hatott rájuk. Másrészt viszont még azok is, akik már voltak itt-ott követségben, nem tudták kivonni magukat az ott látottak benyomása, hatása alól. A féltékenység, a hiúság és a gazdagság utáni vágy nemegyszer kiült az arcukra és Bizáncnak például ez adta az ötletet, hogy egy hun főurat megvásároljanak. Nagy pénzt ígértek Edekonnak, hogy otthon gyilkolja vagy ölesse meg Attilát.

Bizánc így huszonöt kiló aranyból megúszhatta volna a háromezer kilós kártérítést - legalábbis a császár és néhány bizalmasa így tervezte a dolgot. Bizáncban ettől függetlenül arra számítottak, hogy egy vasukba sem fog kerülni a dolog, mert ha sikerül a terv és Attilát megölik, akkor majd maguk a hunok mészárolják le az összeesküvőket, merénylőket, és így nem kell nekik kifizetni az előre kialkudott vérdíjat. Másrészt pedig ha Attila meghal, akkor a három tonna aranyuk is megmarad!

A maga módján hát zseniális terv volt ez. A bizánci-hun összeesküvő csapat viszont arra nem számított, hogy Attila tud magára vigyázni. Már kora fiatalságától jól látta, mire képesek a politikai ellenfelek. Az az ember, aki tíz-tizenkét éves korától hosszú ideig túszként élt a rómaiaknál, kiismerte őket. Tudta, hogy ezek a kifinomult nyugatiak éppen olyan könyörtelenek, mint ők, a „barbárok”. Ha egy célt látnak a szemük előtt, akkor mindenre készek, hogy azt elkérjék. Ez a voltaképpen inkább pozitív tulajdonság Attilának is sajátja volt, éppen ezért vigyázott magára. Minden lehetséges elővigyázatosságot megtett, hogy bérgyilkosok ne férközhessenek a közelébe.

Mi viszont egy érdekes információt köszönhetünk ennek az egész akciónak.

Theodosius és bizalmi emberei, miután eltervezték, sőt megszervezték Attila megöletésének körülményeit, a visszafordított hun követséggel együtt saját követeket is küldtek Attila udvarába. A gyilkosságra felbérelt hun főurat, Edekont és a hunok bizalmasát, Oreszeszt elkísérték a görög követek. Persze jobbára csak azért, hogy figyeljék, Edekon végrehajtja-e a rábízott feladatot. A követségbe beosztottak mit sem sejtő, becsületes embereket és kívülállókat is. Mint a fiatal Priszkoszt, aki sima bizánci hivatalnok volt, viszont jó megfigyelő. Ő eleve azzal a szándékkal indult el a sztyeppékre, hogy krónikát ír útjáról és mindent megörökít szavakban, amit csak lát. Őt is nagyon izgatta Attila személyisége, akiről addigra már egész Európa beszélt és ahol valamiféle hamis dicsfényt kreáltak köréje, hol meg fékezhetetlen primitív vadembernek láttatták, aki csak arra vár, hogy fenevadként rászabadulhasson a civilizált világra. Priszkosz, a kis követségi titkár és buzgó hivatalnok alig várta már, hogy Hunniába érjenek és megláthassa a nagykirályt.

Ám az út odáig is elég hosszú volt. Sok héten át utazott együtt a két követség, ami nem is volt könnyű feladat. Mert mint Priszkosz írta, a civilizált, jólöltözött és finoman illatosított görögöknek nehezükre esett együtt haladni „a verejtéktől és zsírtól büzlő barbárokkal”...

Az út maga nem volt veszekedésektől, esti tábortűz mellett vitáktól és vetélkedésektől mentes - de ennek lényegében semmi köze Attila magánéletéhez, csak mint jellemző adalékot említjük meg. Priszkosz úgy írta le a hunokat, ahogyan egy teljesen kívülálló, mégsem elfogulatlan utazó és megfigyelő teheti, teszi. Vagyis ő volt a civilizált ember, aki ellátogat a vadak közé - nos, ez a látásmód eleve meghatározta, mit írjon és hogyan.

Ha nagy néha talált valamit, amit pozitívnak könyvelhetett el, nem győzött csodálkozni. De azért az esetek többségében a látottakról meglehetősen magas lóról nyilatkozik, szintúgy az emberekről is. Ami - ismétlem - nem csoda, mert hiszen ő sokkal magasabb rendű embernek tartotta magát, mint amazok.

Amikor pedig átérve a határon a megállapodásuk ellenére a hun követség elszakadt tőlük, Priszkosz azt írta: egészen megkönnyebbültek, hogy megszabadultak a piszkos és durva barbároktól. Aztán hosszabb vándorlás után mégsem kellett messzire menniük. Persze Priszkosz leírásából nem számítható ki, hol is volt akkor Attila fő tábora, de ez nem jelent semmit. A hunok királya akkor már szinte hadiállapotban volt a seregével, a Duna - amit akkor Isteniek is hívtak - közelében várta a fejleményeket. Tudott a követség érkezéséről és arra számított, hogy most majd kiderül, hányadán is állnak. Arról persze, hogy Bizáncban az életére esküdtek össze és hogy egy hun főúr, egyik kedvence vállalta a feladatot huszonöt kiló arany fejében, amit nem is kapott kézhez, csak megígérték neki - nyilván nem tudhatott. De a bizánci követség vezetőjét sem értesítették erről az „apróságról”.

Priszkosz úgy örült, mint egy gyermek. „Ma lesz a napja, hogy meglátjuk a híres barbárt!” - írta naplójában. A hunok felvezették a követséget egy dombtetőre, ahonnan bármerre néztek, csak hatalmas síkságot láttak. Illetve, magát a földet nem is láthatták, mert az telis tele volt szekerekkel és sátrakkal. Ám amikor ott akartak sátrat verni, egy egész lovascsapat hun vágatott oda hozzájuk és értésükre adták: nem lakhatnak magasabban, mint az ő királyuk, Attila, akinek lakhelye most odalent a síkon van. A bizánciak bosszankodva, de gúnyosan elnézést kértek és leköltöztek a domb aljába.

Sok minden történt még, mielőtt a követségnek sikerült eljutnia Attila elé, de ezek nem lényeges dolgok. Végül is az eseményre biztosan nem Attila és a hunok szokásos fő táborhelyén került sor - ez egy sokkal kisebb és jobbára inkább katonai tábor lehetett. Végre értük jöttek és vezették őket Attilához. Adjuk át a szót Priszkosznak:

„Közölték velünk, hogy a kihallgatásra megkaptuk az engedelmet és a király vár bennünket.

Áthaladtunk a táboron és eljutottunk egy tágas sátorhoz, amelyről azt mondták, hogy ez Attila szállása. A sátor körül, katonák sorfalától

visszaszorítva, oly nagy tömeg tolongott, hogy csak nagy fáradtsággal tudtunk odajutni a bejárathoz.”

És itt jön az, ami minket érdekel. Lássuk, hogyan, milyenek látta Attilát az a bizánci hivatalnok, aki már hetek óta szívdobogva készült a nagy találkozásra? Persze a szöveg, ami ránk maradt, már egyszerű és száraz. Ha az eredetiben voltak is lelkes vagy gúnyos megjegyzések, azokat idővel lefaragták róla.

„Attila miniszterektől és tisztektől környezve fából készült széken ült”.

Nos igen, amikor a „civilizált” uralkodók színarany trónon hivalkodtak, a „barbárok” királya csak azért is a lehető legegyszerűbb módon jelezte a környezetének és főleg az idegeneknek, hogy nem követi a nyugatiak útját. Hogy számára a gondolat és az erő többet jelent, mint az arany, a fényűzés, a gazdagság. Ezzel gondolkodóba ejthette az idegeneket, és feltehetően éppen ez volt a célja. Mint már volt róla szó, nem kizárt, hogy ezek a jelzések a hun főembereknek is szóltak. Hiszen tudjuk, némelyik nyugaton járva szinte teljesen elvesztette a fejét az ottani gazdagság láttán. (Edekont is a pénz csábításával vették rá a király elleni merényletre Bizáncban.) Attila tehát példát akart mutatni a saját embereinek is - gyanítjuk. De ezt Priszkosz nem tudhatta. Lássuk hát, mit írt tovább Attiláról:

„Meglepett ruházatának roppant egyszerűsége. Mert a hun főnökök finom és tarka szövetből készült ruhákat viseltek, amit kétségtelenül a kínaiaktól és perzsáktól raboltak és amelyeken remek munkával madarak és virágok voltak kihímezve...”

No lám, Priszkosz el sem tudja képzelni, hogy a hunok kereskedtek más népekkel? Mert különben mi másért írná azt, hogy a textileket a hunok úgy rabolták el más népektől? Arról nem is szólva, hogy éppenséggel készíthették azt a hun nők is hordozható szövőszékeiken, mint ahogyan ma már tudjuk, hogy valóban szőtték is.

„A sátorban kevés értékes tárgy volt. Szép állatbőrök a földre terítve és néhány durva művű faszék. Attilának egy íj és egy szekerce volt a keze ügyében.”

A bizánci nem sejtette a jelek szerint, hogy ezek uralkodói jelvények. Ahogyan a nyugati király jogart és országalmát tart a kezében, úgy a „barbár” ezzel a két hatalmi jelvénnel jelenik meg a nyilvánosság, különösen az idegenek előtt. Az íj azt jelzi, hogy örökké harcra kész, fenyegetéssel, erő alkalmazásával tehát semmit sem lehet nála elérni, hisz maga is nagyon erős. A szekerce viszont nem fegyver ez esetben, nem is fegyverként van jelen, nem ez a szerepe. A hunok, mint a legtöbb nomád, valóságos csodákra voltak képesek a szekercével. Ha bárhol megtorpant csapatuk, ezzel a szerszámmal vágtak ki tüzelőt, építettek hidat vagy tutajokat az átkeléshez, ha kellett, a sátorok kellékeit is kifaragták velük. Ha szekereik bajba jutottak, új kereket vagy tengelyt kellett faragni, nosza, előkapták a szekercét. Ezer dologra használhatták, és persze végső soron közelharcban is dobták vagy vagdalkoztak vele, de elsősorban a békés építést jelképezte. Attila mellett a szekerce minden bizonnyal azt akarta jelezni az idegeneknek is, hogy a király nagy építő. Birodalmat hozott létre és erről a jövőben sem szándékozik lemondani, azt tovább fogja építeni!

„Bár én őt csak ülve láttam, alacsony termetűnek, de nagyon izmosnak tűnt fel. Arca sötétes sárga, szakálltalan és sajátosan laposra nyomott. Keskenyvágású, nagyon mélyen ülő szemei fürkészően nézek bennünket”.

A szakáll ügyében nekünk is az volt a véleményünk, hogy hamis minden olyan ábrázolat, amely őt szakállasan mutatja. Azon korok szokásai szerint a rajzoló és festők, akik megörökítettek egy-egy történelmi személyiséget, általában soha nem is látták az illetőt. Vagy azért, mert már régen meghalt, mire ők ábrázolni kezdték őt, vagy ha egyidőben is éltek, a nagy földrajzi távolságok miatt nem jutottak el hozzá. Nem is volt ilyen igény. A korai középkor (és a későbbi idők)

emberei számára teljesen mindegy volt, hogy az ábrázolat hasonlít-e az eredetihez. Valamilyen látványt, képet akartak, és azt meg is kapták.

Szóval itt egy hiteles szemtanú. Szerinte Attila szakálltalan volt. Ami egyes mai európai hun-hívőket viszont kevésbé nyugtat meg, az a nagy király arcának, fejének leírása. Különösen Magyarországon sokan hajlamosak rá, hogy a hunokat és ezzel Attilát is a magyarok őségének tekintsék. Nos, ez egyfelől csak legenda, másfelől viszont ezek a hölgyek és urak alaposan meglepődnének, ha olvasnák Priszkosz beszámolóját (de nem olvassák). Mert mi derül ki ebből? Nem több és nem kevesebb, hogy Attila, mint tipikus hun, külsejét illetően semmiben sem különbözött Dzsingisz kántól.

Vagyis olyan volt, mint a tatárok. Mint egy mongol. Mint egy kínai...! Sárga a bőre, mi több, sötétsárga, a szeme ferdevágású, az arccsontok kiállnak, miáltal úgy tűnik, hogy a szeme „nagyon mélyen ülő”.

Akik hallották már azt a kifejezést, hogy „kutyafejű tatár”, biztosan elgondolkoztak rajta, de aligha találtak magyarázatot. Nos, az Európába a 13. században betörő mongolok pontosan ugyanazt a technikát követték a koponya formázásban, mint ezer évvel korábban a hunok. Vagyis ők is szándékosan eltorzították a fiú-csecsemők fejének alkatát, megnyújtották hátrafelé a koponyát - így lett az hasonlatos a kutyák fejéhez.

Ha valaki kételkedne abban, hogy, Attila inkább volt ázsiai, mint európai és esetlegesen egy európai nép ősapja - akkor jó, ha tudja: Attila is „kutyafejű” volt. Az ő koponyáját is eltorzították, az agykoponya hátrafelé nyúlt meg. A jellegzetes külső jegyek, a sárga bőr, mandulaszemek, kiálló pofacsont stb. – pedig egyértelművé teszi, hogy a hunoknak nem sok közül lehetett a mai európaiakhoz, nem lehettek azok ősei. Az ember külseje ugyanis nem változhat ennyit röpké másfél ezer év alatt, ehhez sokkal, de sokkal több időre van szükség.

Attila különben azon a találkozón igen harciasan lépett fel a bizánci követséggel szemben. Az a gyanúnk, hogy ez csak egy színjáték volt. Eljátszotta a haragost, a szeme villámlott és dühösen ordított - persze, latinul. A követség egyik oszlopos tagját - Theodosius bizánci császár testőrkapitányát - „arcátlan baromnak” titulálta, nyilván nem ok nélkül, mint az a következő mondataiból kiderült. A jelek szerint Attila rá akart ijeszteni a bizánciakra - csak azok eleinte nem tudták, miért teszi ezt. Egy aránylag jelentéktelen ügy miatt csapott nagy zajt, ami része lehetett diplomáciai játszmájának.

Edekon sajátos küldetéséről, orgyilkosi szerződéséről az egész követségben csak ez a testőrkapitány tudott. Így attól tartott, hogy árulás történt és bizony alaposan megjárhatja. Az az ember félt, hogy lelepleződik az összeesküvés és akkor minden dugába dől, a követség összes tagját kivégzik...

A krónikás Priszkosz nem tudott erről, de azt látta, hogy valami baj lehet a háttérben. Ő diplomáciai cselvetésekre gyanakodott. Ám közben folytatta megfigyeléseit a hunok táborában. Leírja, milyen vidámságot okozott a nagykirály tiltó üzenete, amit hun tisztek hoztak a követség szálláshelyére. Attila ugyanis megtiltotta az idegeneknek, hogy élelmiszeren kívül bármit is vásároljanak a hunoktól... A tilalmat nyilván kihirdették a táborban is.

A vidámságot az okozta, hogy... De adjuk át a szót Priszkosznak:

„Ezen nagyon jól mulattunk, mert mindaz, amit magunkról láttunk, cseppet sem ingerelte vásárlókedvünket.”

Vagyis Priszkosz továbbra is nézte a hun kézműves ipar termékeit és egyéb árukra sem fájt a bizánciak foga. Persze lehet, csakugyan így volt, de akkor ez ismét egy jelzés nekünk arról, hogyan viszonyultak a „civilizáltak” a „barbárokhoz”.

Ám térjünk vissza Attilához. Sejtésünk helyesnek bizonyult: ez a tábor nem a főszínhely volt. Ezért is érhatték el a küldöttek olyan hamar, mindössze egy-két napi járásra a Dunától. Mert hamarosan kiderült, hogy>

„Attila egy küldötte tudtunkra adta, hogy a király hamarosan visszaindul székvárosába és üzeni nekünk, készüljünk fel, hogy követhessük.”

A tábori életről nem sok szó esik. Legfeljebb arról, hogy a bizánciak - bár nagyvárosból jöttek - túl nagynak találják a zajt, a zsvajt, amely a táborban uralkodott. De hát ez egy katonai objektum volt végső soron, ahol sok ezer férfi és ló élt együtt, érthető, hogy a nap és az éjszaka minden órájában történt valami.

A sereg északi irányban indult el, vagyis ekkor a hun főszékhely a Dunától valahol északra helyezkedhetett el. Priszkosznak persze fogalma sem volt róla, merre járnak - de honnan is tudhatta volna? Ismerte nyilván a „civilizált” világot és nem tévedt volna el görög, római vagy bizánci földön. Otthon érezhette magát Athénban vagy Rómában vagy Kis- Ázsiában vagy a görög szigetvilágban, netán még Észak- Afrikában vagy Egyiptomban is - ahol ekkor még a latinos kultúra uralkodott.

Ám a Dunától északra és keletre egyszerűen nem volt semmi. Már mint az ő és honfitársai fejében. „Hic sunt leones”, „itt oroszlánok vannak”, írták a térképekre akkoriban és még ezer évvel később is. Merthogy nem tudták, igazából mi van azokon a területeken, írni vagy rajzolni pedig oda is kellett valamit, ne legyen oly fájó a táj üressége. Nem rajzolhattak oda városokat, mert azok nem voltak. A nagy népvándorlás korában amúgy is elsöpört volna mindent az az áradat. Voltak folyók, hegyek és tavak, de senki sem tudta, hol is találhatóak pontosan? És melyik táj-darabhoz mit írjanak: ki földje az...? Melyik nép lakja? Hiszen erről sem tudhattak semmit Bizáncban vagy Rómában. Annyi derengett csak nekik, hogy arra valahol hunok élnek - de vajon övük-e az egész terület Kínától Pannóniáig, vagy uralkodnak ott mások is? És ha igen - kik, hol, és milyen határok között?

Priszkosz és csapata tehát egy számukra teljesen jelöletlen, tehát ismeretlen földön mozgott. Mintha valaki lóháton merészkedne be a

Szaharába és azt kívánnánk tőle, vakon, ismeretek nélkül mondja meg, melyik résznek ki az ura és hol vannak annak határai.

De ismétlem, mindez egy csöppet sem izgatta őket. Egyfelől rábízták magukat a hunokra, akik alaposan ismerték ezt a tájat. Másfelől a személyes biztonságukat a diplomáciai jog garantálta, amelyet még Attila - lám, ez a barbár! - is tiszteletben tartott.

Útközben újabb értékes információhoz jutottak a bizánci diplomaták, és általuk most mi is. A hadsereg és a bizánciak útja hirtelen elvált egymástól. Nem tudni, hány napja voltak ekkor úton. De egyik nap arra figyeltek fel, hogy a hadsereg Attilával az élen másfelé megy, mint amerre hun kíséretük őket vezeti.

Kiderült, hogy Attila nem egyenesen megy „haza” a főszékhelyre, hanem előbb... megnősül.

Egyik főbb embere lányát veszi el és ezért kell az idegeneknek magukban folytatniuk az utat. Az esküvő ugyanis a hunok szerint olyan bensőséges szertartás, amelyen csak igazi hunok lehetnek jelen, idegeneknek ott semmi keresnivalójuk.

Alkalomadtán azért a hunok megjegyezték Priszkosznak, hogy Attilának már eddig is több mint kétszáz (!) felesége van. Most elvesz még egyet, de ezen senki sem csodálkozott.

Igazából - azt kell mondjuk - a bizánciak sem. Nem egy hasonló furcsasággal találkoztak már Ázsiában, ahol birodalmuk nagyobb része elterült.

Priszkosz néminemű táj leírást ugyan hagyott maga után, de abból reménytelen lenne ma kikövetkeztetni, merre mentek. Semmilyen maradandó objektumot nem említ, amelynek révén ma sikerülhetne még csak közelítően is meghatározni, vajon merre haladtak el. „Lapos, egyhangú, mocsaraktól megszaggatott síkságot” emleget. Ez lehetett az Al-Duna vidéke, a mai Románia területén, de lehetett éppenséggel a Duna-Tisza köze is - akkoriban a mai Szerbia területéig húzódott a bizánci határ, attól nem messze találkozott a keleti és a nyugati birodalom területe. Tény, a magyar Dunántúl mindig is

„Pannónia Provincia” néven a nyugati, tehát az igazi római (akkor már inkább ravennai...) birodalom egyik tartománya volt és az is maradt egészen a birodalom összeomlásáig, elenyészéséig.

„Útközben néhány folyóra akadunk, amelyen átgázolunk, vagy ha nagyon is mély, csónakokon kelünk át rajta. Ezeket a szomszéd falvak lakosai bocsátják rendelkezésünkre. Ugyanők kölest, méhsört és kancatejet is hoznak...” Ám a bizánciak nem harapnak rá az efféle barbár ételekre. Visszasírják a tartósított marhahúst, amivel még Bizáncban látták el magukat, de amely már elfogyott. Közben a mondatok arról is árulkodnak, hogy 1) Attila birodalmában az utazást jól megszervezték a hivatalos emberek, futárok és idegen követek, vagyis mindazok, akik felsőbb állami engedéllyel vagy utasításra közlekedtek, azokat ellátták az ehhez szükséges eszközökkel. A falusiak ott és akkor nem csupán szívésségből engedték át csónakjaikat, vagy vállaltak révészi szolgálatokat a folyókon. Ez egy alaposan megszervezett állami szolgálat egyik láncszeme volt. 2) a bizánciakban nem sok hajlandóság volt megismerkedni a maguktól eltérő kultúrával, ha még a lótejet vagy a méhsört sem kóstolták meg.

Hogy még miféle szokásaik vannak a hunoknak, arról kissé döbbenetesen értesülünk a következő nap eseményeit olvasva. Ekkor ugyanis estefelé rettenetes vihart tört a követségre, amihez foghatót otthon még nem láttak, nem éltek át. Még sátraikat is elsodorta a szél, poggyászuk elázott és a szerencsétlen emberek - néhány, melléjük rendelt hun kísérelővel - órákon át bolyongott a sötét, esős, villámló éjszakában, hogy találjon egy falut, ahol valami kunyhókba befogadnák őket. Végre sikerült is ez és anélkül, hogy tudták volna, Buda egyik feleségének tulajdonát képező faluba érkeztek. Itt hunok és - feltehetően - földműveléssel foglalkozó rabszolgák éltek, akik szívélyesen fogadták az elázott külföldieket. Prizkosznak a jelek szerint fogalma sem volt róla, hogy Buda Attila bátyja volt, akivel éppen az öcs utasítására végeztek. Csak annyit mond, hogy az asszony élelmet küldött nekik. Vagyis Buda feleségei - más ősi barbár

ázsiai népek szokásaival ellentétben - nem szenvedtek semmi hátrányt abból, hogy férjük egy hatalmi belharc áldozatául esett. Még tulajdonuk is megmaradt - erről árulkodik ez a félmondatos kis megjegyzés az idegen követ naplójában. Ami szintén bepillantást enged nem csak a hun politikai és erkölcsi szokásokba, de Attila természetébe is. A jelek szerint nem keverték össze a politikát és a magánéletet. Ezért nem tudunk szinte semmit a feleségeiről és arról, hány gyermeke volt, ezek mikor születtek, ki lett közülük a kedvenc, kit tartott volna utódjának...? Gyakorlatilag „féloldalas” életet kell hát leírnunk. Ellentétben más híres történelmi személyiségekkel, Attila magánélete csak a férfiak között zajlott, lényegében csak a politika és az uralkodás cölöpsorai között haladhatunk, e kerítéseken kívül nem léphetünk. Mert a többi területről semmit sem tudunk.